

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІЛЬГОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**LEGAL REGULATION OF PREFERENTIAL TAXATION OF INNOVATION ACTIVITY OF ECONOMIC ENTITIES****Борець Л.В.,***к.ю.н., доцент, доцент кафедри правового регулювання економіки
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана***Вороніченко А.О.,***студентка фінансово-економічного факультету
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

У статті досліджено правову основу та практичний досвід щодо механізмів пільгового оподаткування та підтримки суб'єктів інноваційної діяльності, наведено розуміння сутності правового регулювання, податкового стимулювання інноваційної діяльності підприємств, податкової пільги. Окрім цього, виявлено основні недоліки у законодавстві щодо даного питання, розглянуто можливість стимулювання діяльності підприємств шляхом застосування податкових пільг та податкового кредиту, досліджено світовий досвід оподаткування інноваційної діяльності.

Ключові слова: правове регулювання, податкові пільги, суб'єкти інноваційної діяльності, оподаткування, державний вплив.

В статье исследованы правовая основа и практический опыт относительно механизмов льготного налогообложения и поддержки субъектов инновационной деятельности, приведено понимание сущности правового регулирования, налогового стимулирования инновационной деятельности предприятий, налоговой льготы. Кроме этого, определены основные недостатки в законодательстве по данному вопросу, рассмотрена возможность стимулирования деятельности предприятий путем применения налоговых льгот и налогового кредита, исследован мировой опыт налогообложения инновационной деятельности.

Ключевые слова: правовое регулирование, налоговые льготы, субъекты инновационной деятельности, налогообложение, государственное влияние.

The problems of legal providing of innovation activity of economic entities in Ukraine are examined in article. The measures of state support and stimulate innovation in area of economic activity are systematized. One of the task of the article is the determination of the importance and analysis of the effectiveness of the state policy of Ukraine in the sphere of innovative development. The lack of a unified system of regulation of innovative development at the state level was caused by the imperfection of authority. This article analyzes the legal framework and practical experience of the mechanisms of preferential taxation and support of innovation, the essence of regulation, tax incentives for innovation activity, tax benefit. The necessity to provide the state policy of stimulating of innovation processes has been substantiated in the article. Also the peculiarities of taxing and customs regulation of innovation activity in Ukraine on the law basis have been studied; it has been offered to renovate favorable conditions of taxing of the enterprises that implement the innovation activity. The article investigates the features of the formation of the legal framework of taxing of the enterprises that implement the innovation activity from the time when Ukraine gained its independence until today. Also were identified basic drawbacks in the legislation concerning this issue, was considered the possibility of stimulating the activities of enterprises by applying of tax benefits and tax credits and studied international experience of taxation of innovation. Based on analysis of foreign experience there is worked out ways of improving legislation of Ukraine in sphere of investigated relations.

Key words: legal regulation, tax incentives, subjects' innovation activity taxation, government influence.

Світова економіка щораз більше розвивається з використанням інновацій. Провідні країни світу інтенсивно впроваджують інновації для створення сучасної конкурентоспроможної національної економіки. Фінансування інноваційної діяльності є фінансово містким процесом, ось чому стимулювання державою інноваційної діяльності підприємств є необхідним, а обрана тема – актуальною.

Метою статті є дослідження основних норм законодавства України, що стосуються механізмів пільгового оподаткування та підтримки суб'єктів інноваційної діяльності та їх порівняння зі світовим досвідом. І відповідно до поставленої мети, визначено завдання:

– охарактеризувати етапи формування законодавства щодо податкового стимулювання інноваційної діяльності підприємств;

– визначити проблемні питання державного регулювання пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;

– проаналізувати досвід у сфері пільгового оподаткування інноваційної діяльності в країнах з розвинутою економікою.

Вивченням даного питання займалися В. Мельник, С. Алексєєв, О. Скакун, А. Подлевський, Н. Перев'язко, однак спеціальних досліджень з питань пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності досі немає.

Державна підтримка інноваційної діяльності суб'єктів господарювання можлива за допомогою прямих та непрямих

важелів. Основним видом непрямого стимулювання інноваційної діяльності є стимулювання через надання податкових пільг суб'єктам господарювання, які займаються чи тільки планують займатися інноваційною діяльністю. При цьому держава повинна не лише пропонувати чіткі програми інноваційного розвитку, забезпечувати умови для формування та стимулювання розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності, а й розробити ефективні механізми управління цими процесами.

У державно-управлінській та юридичній літературі можна виділити декілька подібних поглядів на поняття правового регулювання. Наприклад, О. Скакун під правовим регулюванням розуміє здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорону і розвиток [1, с. 89]. С. Алексєєв зазначає, що правове регулювання – це здійснюваний за допомогою системи правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів тощо) результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою їхнього впорядкування, охорони, розвитку відповідно до суспільних потреб [2, с. 53].

Важливим напрямом розвитку інноваційного венчурного інвестування в Україні стало створення законодавчої бази. Уже в перші роки незалежності України Верховною Радою України було прийнято закони, спрямовані на регламентацію науково-технічної діяльності. Проте, тривалий

час інноваційному законодавству України була властива певна фрагментарність і непослідовність. Лише у 1999 році Верховною Радою України була прийнята Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України. Базовий Закон у цій сфері (Закон України «Про інноваційну діяльність») вступив у дію лише у 2002 році [3].

Сучасна нормативно-правова база (закони, укази Президента, підзаконні акти у формі постанов Уряду, наказів центральних органів виконавчої влади тощо) стосовно науково-технічної та інноваційної діяльності налічує близько 200 документів. Так, Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає основні форми державного регулювання інноваційної діяльності. Серед них податкові пільги є найкращим інструментом для зацікавлення підприємств здійснювати та розширити свою інноваційну діяльність. Приміром, В. Мельник у своїх працях наголошує на необхідності застосування податкових пільг, оскільки вони спонукають підприємства та організації до розвитку, у тому числі й своєї інноваційної діяльності [4, с. 32-33]. Науковець вказує, що держава повинна адекватно втручатися у розвиток економіки через податки та стимулювати її суб'єктів відповідними податковими інструментами, що призведе до покращення соціально-економічного життя суспільства [5, с. 11-12].

А. Подлевський та Н. Перев'язко зазначають, що податкове стимулювання є доцільним для таких суб'єктів господарювання, які [6, с. 52]: виробляють інноваційну продукцію; використовують інноваційні технології; впроваджують управлінські та економічні нововведення, спрямовані на підвищення ефективності їх діяльності. У чинному законодавстві податкова пільга – це передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав [7].

Розглянемо основні закони та нормативно-правові документи, що пов'язані з пільговим оподаткуванням підприємств, які займаються інноваційною діяльністю.

1. На початкових етапах формування українського законодавства питання пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємств були висвітлені у Законі України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності» [8]:

– прибуток (доход) дослідно-конструкторських, конструкторсько-технологічних організацій та дослідних виробництв оподатковувався у розмірі 25% від ставки податку для підприємств України, а дослідних заводів, частка дослідної продукції яких становить не менше 80%, у розмірі 50%;

– оподатковуваний доход суб'єктів науково-технічної діяльності зменшується на суму в розмірі 50% затрат підприємств (крім капітальних вкладень) на проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, підготовку і освоєння нових прогресивних технологій, здійснюваних за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємств.

2. Пізніше було розроблено Декрет Кабінету Міністрів України «Про податок на прибуток підприємств і організацій» [9], який був чинним до жовтня 1996 року. Цей документ передбачав, що:

– оподатковуваний прибуток міг зменшуватися на суму в розмірі 50% затрат підприємств (крім капітальних вкладень) на проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, підготовку й освоєння нових прогресивних та екологічно чистих технологій та видів продукції, здійснюваних за рахунок прибутку;

– оподатковуваний прибуток міг зменшуватися на суму прибутку, використаного на реконструкцію і модернізацію активної частини виробничих фондів, на нове будівництво, розширення, введення і освоєння нових потужностей по виробництву товарів (робіт, послуг);

– підприємства, які виробляли нову продукцію, що не виготовлялася іншими підприємствами України, за перебігом, установленим Міністерством економіки України, звільнялися від сплати податку з прибутку, одержаного від реалізації нової продукції в перший рік виробництва. На другий рік прибуток оподатковувався в розмірі 50% від діючої ставки податку.

3. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 01 липня 1997 року [10] встановлював особливості оподаткування інноваційної діяльності інноваційних центрів, внесених до державного реєстру: прибуток від реалізації інноваційного продукту, заявленого при реєстрації в інноваційних центрах оподатковується у розмірі 50% від діючої ставки (діяли тільки протягом перших трьох років після державної реєстрації продукції як інноваційної).

4. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [11] від 16 липня 1999 року стосувався оподаткування інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків в Україні: суми ПДВ по операціях з продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), пов'язаних з виконанням інвестиційних та інноваційних проектів і суми податку з прибутку захищувалися на спеціальні рахунки та використовували зазначені суми виключно на наукову та науково-технічну діяльність.

5. У 2002 році було впроваджено податковий метод регулювання інноваційної діяльності, а саме було прийнято Закон України від 04 липня 2002 року «Про інноваційну діяльність», що передбачав наступне [3]:

– 50% податку по операціях з поставок продукції, пов'язаних з виконанням інноваційних проектів, не підлягали сплаті до бюджету, а залишалися в розпорядженні таких підприємств;

– 50% податку на прибуток, одержаного від виконання цих проектів, використовувався у тому ж порядку, що й кошти від частини сум ПДВ;

– при ввезенні в Україну протягом строку чинності свідоцтва про державну реєстрацію інноваційного проекту товарів, що необхідні інноваційному проекту, сировина, обладнання, комплектуючі та інші товари, крім підкацізованих, які не вироблялися в Україні або вироблялися, але не відповідали вимогам проекту, звільнялися від сплати ввізного мита та ПДВ;

– щорічну 20%-ву норму прискореної амортизації основних фондів третьої групи;

– земельний податок сплачувався у 50%-му розмірі. Проте діяли ці пільги лише до 2005 року, адже закони про державний бюджет призупиняли дію пільг на інноваційну діяльність підприємств.

6. Ухвалення Податкового кодексу України від 02 грудня 2010 року було пов'язане зі звуженням пільг, які стимулюють інноваційну діяльність, продовжували діяти лише окремі пільги з податку на прибуток, ПДВ, мита і плати за землю для деяких суб'єктів інвестиційно-інноваційної діяльності.

Варто зазначити, що на сьогоднішній день даному питанню приділяють значно менше уваги. У Податковому кодексі України за останніми редакціями було вилучено статті, пов'язані з пільговим оподаткуванням суб'єктів інноваційної діяльності, однак 21 січня 2016 року було внесено Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо сприяння розвитку інноваційної діяльності) [12], який передбачає внесення до Податкового кодексу України змін, що дозволять інноваційним підприємствам здійснювати прискорену амортизацію основних фондів (щорічна норма прискореної амортизації основних фондів групи 3 становить 20%). Тимчасово, до 01 січня 2026 року, за умови, що інноваційне підприємство існує не більше восьми років та інвестує в науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи не менше ніж 15% за-

гальних витрат, у перші три роки звільняється від сплати податку на прибуток підприємств, а наступні два роки – сплачує 50% діючої ставки податку на прибуток підприємств; плата за землю – 50% діючої ставки.

Також 21 червня 2016 року було винесено на розгляд проект Закону «Про внесення змін до Митного кодексу України (щодо сприяння розвитку інноваційної діяльності)» [13]. Пропонується тимчасово, до 01 січня 2026 року, звільняти від оподаткування ввізним митом при ввезенні на митну територію України та поміщенні в митний режим імпорту необхідні для виконання інноваційним підприємством сировину, устаткування, обладнання, комплектуючі та інші товари.

Для порівняння стисло розглянемо досвід стимулювання інноваційної діяльності в розвинених країнах, де для цього вже давно використовується широкий спектр податкових інструментів, серед яких [14, с. 335]: зменшення податку на приріст інноваційних витрат; зниження ставок податку на прибуток, спрямований на замовлені й спільні дослідницькі роботи; «податкові канікули» на прибуток, отриманий від реалізації інноваційних проектів; надання дослідницького й інвестиційного податкового кредиту; податкові відрахування (знижки) з оподаткованого прибутку по певних видах витрат (у результаті використання патентів, ліцензій, ноу-хау тощо); спеціальні податкові режими, що передбачають пільгове або спрощене оподаткування; зарахування частини прибутку інноваційної організації на спеціальні рахунки з наступним пільговим оподаткуванням у випадку використання на інноваційні цілі; прискорену амортизацію при технічному переозброєнні та на обладнання, яке використовується під час наукових досліджень тощо.

Приміром, у США, Франції, Японії та Канаді ще у 1980-х роках введено податкову знижку, яка заохочує особливу активність у сфері науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (далі – НДДКР) (в США – це податковий кредит на приріст НДДКР, у Франції – дослідний податковий кредит) та зменшує податок на прибуток компанії на суму додаткових витрат на НДДКР: у США – 20%, у Франції – 50%, в Японії – 20% [15, с. 39].

Тому головним напрямом вдосконалення податкової політики у сфері стимулювання інновацій в Україні може стати впровадження інвестиційного податкового кредиту у сфері НДДКР. Він має дозволяти вираховувати з суми податку на прибуток підприємств частину витрат на інноваційну діяльність, скорочуючи тим самим суму податку або зменшуючи суму сформованого податкового зобов'язання [16].

Упродовж останніх десятиліть уряди країн і керівництва корпорацій активно збільшують витрати на науку, інновації, високі технології, розвиток яких не призупиняється навіть у період фінансово-економічних криз. На жаль, в Україні проблеми як фінансового, так і правового регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності залишаються невирішеними, а зважаючи на загальний економічний стан у країні, можна передбачити, що фінансові ресурси державного бюджету в найближчі роки будуть досить обмеженими. Тому проблеми інноваційного розвитку України потребують розробки заходів із удосконалення керування ними на державному рівні, впровадження дієвих стимулів для активізації інноваційної діяльності, що має бути пріоритетним завданням економічної політики держави і одним із напрямків сприяння інноваційній діяльності має стати саме податкове стимулювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скакун О. Ф. Теория государства и права / О. Ф. Скакун. – Х. : Консум, 2000. – С. 89.
2. Алексеев С. С. Проблемы теории государства и права : Учебник / С. С. Алексеев. – М. : Юр. лит., 1987. – С. 210.
3. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04 липня 2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
4. Мельник В. М. Оподаткування : наукове обґрунтування та організація процесу : монографія / В. М. Мельник. – К. : Комп'ютерпрес, 2006. – 277 с.
5. Мельник В. М. Фіскальна політика держави в умовах фінансової кризи / В. М. Мельник // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 11–17.
6. Подлевський А. А. Податкове стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні / А. А. Подлевський, Н. Ю. Перев'язко // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону : фінансова політика та інвестиції : збірник наукових праць. – 2011. – № 4. – С. 48–56.
7. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>
8. Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності : Закон України від 13 грудня 1991 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977-12/ed19911213>
9. Про податок на прибуток підприємств і організацій : Декрет Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 року № 12-92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/12-92/ed20061004>
10. Про оподаткування прибутку підприємств : Закон України від 28 грудня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/334/94-vp/ed19970701/page3>
11. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16 липня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/991-14/ed19990716>
12. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо сприяння розвитку інноваційної діяльності) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57704
13. Проект Закону про внесення змін до Митного кодексу України (щодо сприяння розвитку інноваційної діяльності) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
14. Ясенова І. Б. Закордонний досвід застосування податкового регулювання в інноваційно-орієнтованій економіці / І. Б. Ясенова, О. В. Калінчак // Економічні інновації : збірник наукових праць. – Одеса : ІПРЕД НАН України, 2015. – Вип. 59. – С. 334–339.
15. Голей Ю. М. Стан та проблеми інноваційного розвитку промислових підприємств України / Ю. М. Голей // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «МЕНЕДЖМЕНТ ІННОВАЦІЙ». – 2015. – Вип. 4. – С. 35–42.
16. Підтримка інноваційної діяльності в Україні / Українська асоціація інвестиційного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uaib.com.ua/files/articles/204/10_4.pdf